

KICHIK BIZNES MOLIYAVIY KO'RSATKICHLARINI PROGNOZLASHNING ZAMONAVIY YONDASHUVLARI

Omonboyev Abduvosit

Qo'qon universiteti Andijon filiali HR departamenti boshlig'i

Annotatsiya: Kichik biznesning moliyaviy ko'rsatkichlarini prognozlash bozor iqtisodiyoti sharoitida ularning barqaror faoliyat yuritishi va raqobatbardoshligini ta'minlashning muhim omillaridan biridir. Zamonaviy iqtisodiy jarayonlarda sun'iy intellekt, mashinaviy o'qitish, statistik tahlil va moliyaviy modellashtirish usullaridan foydalanish orqali prognozlash aniqligi sezilarli darajada oshmoqda. Ushbu tezisda kichik biznesning moliyaviy ko'rsatkichlarini prognozlashda qo'llaniladigan zamonaviy yondashuvlar, ularning ustunliklari va amaliyotga tatbiq etish imkoniyatlari tahlil qilinadi hamda O'zbekistondagi kichik biznes subyektlari uchun takliflar ishlab chiqiladi.

Kalit so'zlar: kichik biznes, moliyaviy prognozlash, zamonaviy yondashuvlar, sun'iy intellekt, iqtisodiy tahlil, moliyaviy modellashtirish, prognozlash usullari.

Kirish

Kichik biznes iqtisodiyotning barqaror rivojlanishida, yangi ish o'rinlari yaratishda va innovatsion faoliyatni qo'llab-quvvatlashda muhim o'rin tutadi. Bugungi kunda raqobat sharoitida kichik korxonalarining muvaffaqiyatli faoliyati ularning moliyaviy resurslarini oqilona boshqarishi, xarajatlar va daromadlar oqimini aniq rejalashtirishi bilan bevosita bog'liq. Moliyaviy ko'rsatkichlarni prognozlash bu jarayonning ajralmas qismi bo'lib, u kelajakdagi daromadlar, xarajatlar, foyda va rentabellik kabi parametrlarni oldindan belgilash imkonini beradi. An'anaviy prognozlash usullari ko'p hollarda statistik ma'lumotlarga tayansa-da, zamonaviy iqtisodiy sharoitda sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar tahlili (Big Data Analytics), mashinaviy o'qitish (Machine Learning) kabi ilg'or texnologiyalar ushbu jarayonni yanada takomillashtirishga xizmat qilmoqda. O'zbekistonda kichik biznes subyektlari sonining ortib borishi va ularning moliyaviy oqimlarini samarali boshqarish zarurati ushbu mavzuning dolzarbligini yanada oshirmoqda. Shu bois ushbu tezisda kichik biznes moliyaviy ko'rsatkichlarini prognozlashning zamonaviy yondashuvlari, ularning ustun va zaif tomonlari hamda amaliyotga tatbiq etish bo'yicha tavsiyalar tahlil qilinadi.

Asosiy qism

Kichik biznes moliyaviy ko'rsatkichlarini prognozlashning zamonaviy yondashuvlari iqtisodiy va texnologik omillarning o'zaro uyg'unlashuvi natijasida

shakllangan bo'lib, ular an'anaviy usullarga nisbatan yanada yuqori aniqlik, tezkorlik va moslashuvchanlikni ta'minlaydi. Birinchi navbatda, sun'iy intellekt (AI) va mashinaviy o'qitish (ML) algoritmlaridan foydalanish moliyaviy ma'lumotlardagi murakkab tendensiyalarni aniqlash va kelajakdagi natijalarni ishonchli prognozlash imkonini beradi. Masalan, regressiya modellaridan tortib neyron tarmoqlar va gradient boosting usullarigacha bo'lgan keng qamrovli texnikalar korxonalar daromadlarining mavsumiy o'zgarishlarini, xarajatlarning o'sish dinamikasini va pul oqimlaridagi muayyan tendensiyalarni aniqlashda samarali hisoblanadi. Big Data tahlil texnologiyalari esa moliyaviy prognozlash jarayonida katta hajmdagi tranzaksiya ma'lumotlari, mijozlar xatti-harakati va bozor ko'rsatkichlarini birlashtirib, chuqur tahlil qilish imkonini beradi. Bunda, real vaqt rejimida ma'lumotlarni yig'ish va qayta ishlash orqali tezkor qarorlar qabul qilish imkoniyati yaratiladi. Bulutli hisoblash xizmatlari (Cloud Computing) esa kichik biznes uchun katta hajmdagi ma'lumotlarni saqlash va qayta ishlash imkoniyatini taqdim etib, moliyaviy prognozlash tizimlarini qulay va arzon shaklda joriy etishga yordam beradi. Zamonaviy yondashuvlardan yana biri bu ssenariyli prognozlash (Scenario Forecasting) bo'lib, unda bir nechta ehtimoliy rivojlanish variantlari ishlab chiqiladi va ular asosida strategik qarorlar qabul qilinadi. Misol uchun, optimistik, pessimist va realistik ssenariylar asosida moliyaviy oqimlar prognozi tuzilib, korxonalar moslashuvchan strategiya ishlab chiqishi mumkin. Bundan tashqari, moliyaviy prognozlash jarayonida iqtisodiy modellashtirishning tizimli dinamik modeli (System Dynamics Modeling) kabi ilg'or yondashuvlar ham keng qo'llanilmoqda, bu esa turli omillar o'rtasidagi sabab-oqibat aloqalarini tahlil qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, kichik biznesda prognozlashda psixologik va xulq-atvor iqtisodiyoti omillarini inobatga olish ham muhimdir, chunki tadbirkorlarning qaror qabul qilishdagi intuitsiyasi, riskka moyilligi va bozor signallariga bo'lgan reaksiyasi ham moliyaviy natijalarga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. O'zbekistonda bu jarayonni yanada rivojlantirish uchun kichik biznes subyektlariga moliyaviy prognozlash bo'yicha maxsus dasturiy vositalarni joriy etish, davlat tomonidan texnologik infratuzilmani rivojlantirish va malaka oshirish kurslarini tashkil etish tavsiya etiladi. Ilg'or texnologiyalarning to'g'ri tatbiqi kichik korxonalariga nafaqat moliyaviy barqarorlikni ta'minlash, balki raqobatbardoshligini oshirish imkonini ham beradi.

Xulosa

Kichik biznes moliyaviy ko'rsatkichlarini prognozlash bozor sharoitida muvaffaqiyatli faoliyat yuritishning muhim omillaridan biridir. Zamonaviy yondashuvlar – sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar tahlili, bulutli texnologiyalar va ssenariyli prognozlash usullari – prognozlash jarayonining aniqligi va tezkorligini

osHIRadi. O'zbekistonda ushbu texnologiyalarni kichik biznes faoliyatiga tatbiq etish, ularga texnik yordam va malaka oshirish imkoniyatlarini kengaytirish orqali iqtisodiyotning ushbu segmentini yanada mustahkamlash mumkin. Ilg'or prognozlash yondashuvlarini qo'llash kelajakdagi moliyaviy xavf va imkoniyatlarni aniqroq baholashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Brealey, R. A., Myers, S. C., & Allen, F. (2020). *Principles of Corporate Finance* (13th ed.). McGraw-Hill Education.
2. Chatfield, C. (2019). *The Analysis of Time Series: An Introduction* (7th ed.). Chapman and Hall/CRC.
3. Makridakis, S., Wheelwright, S. C., & Hyndman, R. J. (2018). *Forecasting: Methods and Applications* (4th ed.). Wiley.
4. OECD. (2022). *Financing SMEs and Entrepreneurs 2022: An OECD Scoreboard*. OECD Publishing.
5. Shmueli, G., Bruce, P. C., Gedeck, P., & Patel, N. R. (2020). *Data Mining for Business Analytics: Concepts, Techniques, and Applications in Python*. Wiley.